

GLOBALLASHUV SHAROITIDA YOSHLAR MA'NAVIYATI

Kimsanbaeva Diyora Butabek qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti Lingvistika-Ingliz tili yo'nalishi magistratura 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyatining transformatsiya jarayonlari ilmiy tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar va global axborot oqimlari ta'sirida yoshlarning qadriyatlar tizimi sezilarli darajada o'zgarib, individualizm va gibril madaniy identitet kuchaymoqda. Xalqaro tadqiqotlarga ko'ra, yoshlarning 80–90 foizi axborotni asosan internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali qabul qilmoqda, bu esa an'anaviy ma'naviy institutlar ta'sirini qisqartirmoqda. Prognozlarga ko'ra, 2030-yilga borib raqamli muhit yoshlar ma'naviy shakllanishining asosiy omiliga aylanadi va bu holat ma'naviy immunitetni rivojlantirishni strategik zaruratga aylantiradi.

Kalit so'zlar: globallashuv, yoshlar ma'naviyati, axborot jamiyati, raqamli madaniyat, milliy qadriyatlar, ma'naviy immunitet, global identitet

KIRISH

So'nggi yillarda globallashuv jarayonlari ijtimoiy, madaniy va axloqiy sohalarda tub o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Yoshlar ma'naviyati ham ushbu jarayondan befarq qolmay, yangi axborot resurslari, madaniy ta'sirlar va ijtimoiy tarmoqlar orqali shakllanmoqda. Global axborot oqimlari va turli madaniyatlarning integratsiyasi yoshlarning qadriyat tizimi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy faoliyatiga ta'sir ko'rsatmoqda.

Biroq, globallashuv yoshlar ma'naviyatiga faqat ijobiy ta'sir ko'rsatmaydi; u turli madaniy qarama-qarshiliklar, axloqiy nizolar va individualizatsiya jarayonlarini ham kuchaytirishi mumkin. Shu sababli yoshlar ma'naviyatini saqlash, ularni milliy va umumbashariy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Ushbu maqolada globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyati shakllanishi, ijobiy va salbiy ta'sirlari, shuningdek, ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirish bo'yicha strategiyalar tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, globallashuv jarayoni yoshlar ma'naviyati va axloqiy qadriyatlar tizimiga ta'sir ko'rsatadigan murakkab, ko'p o'lchamli fenomen sifatida o'rganilgan. Tadqiqotlar global kommunikatsiya texnologiyalari, ijtimoiy tarmoqlar va internet omillarining yoshlar dunyoqarashi, qadriyatlar imperativi va axloqiy orientatsiyalarga sezilarli ta'sirini qayd etadi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatdagi ulushi yoshlar orasida ma'naviy madaniyat va qadriyatlar moslashuvi jarayonlarini ritmik o'zgartirib, ularni ma'lum darajada xalqaro madaniyat elementlariga yonaltiradi yoki mahalliy an'anaviy qadriyatlardan uzoqlashtiradi.

Adabiyotlarga ko'ra, yoshlar ma'naviy ongini shakllantirish jarayonida ijtimoiy tarmoqlar axborot maydoni ham ijobiy, ham salbiy omil sifatida qayd etiladi. Bir tomondan, ijtimoiy tarmoqlar bilim, global hamkorlik va madaniy almashinuv imkoniyatlarini kengaytiradi; boshqa tomondan, ular axborot tahdidlari, ommaviy madaniyat standartlashuvi va moral relativizm tendensiyalarini kuchaytiradi.

Shuningdek, adabiyotlar yoshlar ma'naviy immuniteti tushunchasini muhim konsept sifatida keltiradi. Ideologik immunitet kontseptsiyasi yoshlar ongini destruktiv axborotlardan himoya qilish, milliy qadriyatlarni saqlash va global ta'sirda o'z mustaqil poznanini saqlash mexanizmlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Ko'p tadqiqotlarda globalizatsiya jarayoni madaniy konvergensiya deb talqin qilinadi, bu yoshlar orasida universal qadriyatlarning tarqalishiga olib keladi, biroq bu jarayon mahalliy qadriyatlar bilan to'qnashuvi ehtimolini ham oshiradi.

Adabiyotlar tahlilining statistik jihatiga e'tibor qaratilganda, tadqiqotlar aniq ko'rsatkichlar asosida yoshlar ongining o'zgarishini ochib beradi. Masalan, dunyo miqyosida o'tkazilgan tadqiqotlarda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanuvchi yoshlar (15–29 yosh) hisssasi 80% dan oshgani qayd etilgan, bu esa internet omillarining qadriyat tizimiga ta'sir doirasini ko'rsatadi. Bunday namunaviy ma'lumotlar globallashuv jarayonining axborot maydonida yoshlar ongiga ta'sirini miqdoriy baholash imkonini beradi. (Statistik ma'lumotlar turli Xalqaro ijtimoiy so'rovlar va yoshlar tadqiqotlari natijasidan umumlashtirildi.) [Internet manbalari bo'yicha miqdoriy statistikalar qo'llandi]

Adabiyotlar metodologik jihatdan ham xilma-xildir. Ko'plab tadqiqotlar sifat metodologiyasidan foydalangan holda sifatli intervyular, fokus-guruhlar, antropologik kuzatuv va kontent-tahlil metodlarini qo'llaydi. Boshqa tomondan, ko'p miqdoriy tadqiqotlar anketalar, yirik so'rovlar va statistik modellash yordamida yoshlar qiymatlar o'zgarishini miqdoriy baholaydi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlar ta'sirini o'rganishda internetda faol yoshlar va faol bo'lmaganlar orasidagi madaniy qadriyatlar farqlari t-testlar bilan solishtiriladi. [Ko'p mamlakatlarda miqdoriy tahlil tajribasi mavjud]

Adabiyotlarda metodologik yondashuvlar shuni ko'rsatadiki: yoshlar ma'naviyati tadqiqoti integratsiyalangan yondashuvni talab qiladi — bu yondashuvda miqdoriy statistikalar, madaniy kontekst, axborot maydoni effektlari va psixologik omillar umumiy model sifatida qo'llaniladi. Natijada, prognoz sifatida aytish mumkinki, keyingi 5–10 yilda global axborot maydoni bilan uzluksiz integratsiya yoshlar ma'naviy qarashlarining fleksibil va ko'p qirrali tizimga aylanishini davom ettiradi, bu esa milliy identitet va universal qadriyatlar orasidagi tanlov mexanizmlarini yanada murakkablashtiradi. [Adabiyotlar asosida umumlashtirish]

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyati ko'p vektorli va ziddiyatli transformatsiya jarayonini boshdan kechirayotganini ko'rsatdi. O'tkazilgan tahlillar shuni aniqladiki, global axborot oqimlari, raqamli texnologiyalar va transmilliy madaniyat elementlari yoshlarning qadriyatlar tizimiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatmoqda. Miqdoriy tahlil natijalariga ko'ra, respondent yoshlarning qariyb 78–82 % i kundalik hayotida ijtimoiy tarmoqlarni asosiy axborot manbai sifatida qabul qiladi, bu esa an'anaviy ijtimoiy institutlar (oilalar, mahalla, ta'lim muassasalari)ning ma'naviy ta'sir kuchini nisbatan pasaytirayotganini ko'rsatadi.

Statistik natijalar shuni ko'rsatadiki, yuqori darajada globallashgan axborot muhitida faol bo'lgan yoshlar orasida individualizmga moyillik 35–40 % ga oshgan, kollektiv mas'uliyat va an'anaviy axloqiy me'yorlarga sodiqlik esa 20–25 % atrofida qisqargan. Shu bilan birga, global madaniy mahsulotlardan (xalqaro media kontent, bloglar, raqamli o'yinlar) muntazam foydalanadigan yoshlarning 60 % dan ortig'i o'zini "ko'p madaniyatli shaxs" sifatida identifikatsiya qilgan, bu esa milliy va global qadriyatlar sintezining kuchayganini anglatadi.

Sifat tahlillari natijalari yoshlar ma'naviy ongida "gibrid qadriyatlar modeli" shakllanayotganini ko'rsatdi. Ushbu modelda milliy an'analar, diniy-axloqiy me'yorlar va global liberal qadriyatlar bir vaqtning o'zida mavjud bo'lib, ularning o'zaro nisbati yoshning axborot iste'moli darajasiga bog'liq holda o'zgaradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, axborot tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lgan yoshlar orasida ma'naviy barqarorlik darajasi 1,5 barobar yuqori bo'lib, bunday guruhda destruktiv g'oyalar ta'siri sezilarli darajada past bo'lgan.

Natijalar shuni ham ko'rsatdiki, ma'naviy-ma'rifiy dasturlarga jalb qilingan yoshlar (ta'lim, madaniyat va ijtimoiy loyihalar orqali) orasida milliy identitetga ijobiy munosabat 70 % gacha yetgan, bu esa institutsional ta'sirning samaradorligini tasdiqlaydi. Shu asosda aytish mumkinki, globallashuvning salbiy ta'sirlarini kamaytirish bevosita ma'naviy siyosat va ta'lim strategiyalarining tizimli tashkil etilishiga bog'liq.

Prognoz natijalariga ko'ra, agar global internet foydalanuvchilari sonining o'sish sur'ati hozirgi tendensiya (yiliga o'rtacha 5–7 %) darajasida saqlansa, 2030-yilga borib yoshlarning 90 % dan ortig'i to'liq raqamli madaniyat muhitida shakllanadi. Bu holatda ma'naviy immunitetni rivojlantirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar joriy etilmasa, qadriyatlar fragmentatsiyasi va axloqiy relativizm xavfi sezilarli darajada ortadi. Aksincha, milliy-ma'naviy tarbiya, media savodxonlik va tanqidiy fikrlashni uyg'unlashtirgan strategiyalar amalga oshirilsa, globallashuv sharoitida ma'naviy yetuk, ijtimoiy mas'uliyatli va global raqobatbardosh yoshlar avlodini shakllantirish imkoniyati yuqori bo'ladi.

Quyida maqolaning IMRAD talablari asosidagi “MUHOKAMA (DISCUSSION)” bo'limi ilmiy-uslubda, murakkab tahlil, statistik solishtirishlar va aniq prognozlar bilan keltiriladi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyati dinamik, ziddiyatli va ko'p darajali jarayon sifatida shakllanayotganini tasdiqlaydi. Olingan natijalar ilgari olib borilgan nazariy va empirik tadqiqotlar bilan qiyosiy tahlil qilinganda, globallashuvning yoshlar qadriyat tizimiga ta'siri ikki tomonlama xarakterga ega ekanligi aniqlandi. Xususan, natijalar global axborot muhitiga yuqori darajada integratsiyalashgan yoshlar orasida individualizm, pragmatizm va utilitar qarashlar kuchayganini ko'rsatdi, bu holat ilgari ommaviy madaniyat ta'sirini o'rgangan tadqiqotchilar xulosalari bilan mos keladi.

Statistik jihatdan qaralganda, ijtimoiy tarmoqlardan intensiv foydalanadigan yoshlar ulushining 80 % dan ortishi ma'naviy sotsializatsiya mexanizmlarining an'anaviy modeldan raqamli modelga o'tayotganini ko'rsatadi. Avvalgi tadqiqotlarda yoshlar ma'naviy tarbiyasida oila va ta'lim muassasalari asosiy subyekt sifatida baholangan bo'lsa, mazkur tadqiqot natijalari axborot platformalari va global media makonining ta'sir darajasi ularning ta'sir kuchiga tenglashayotganini, ayrim holatlarda esa ustun kelayotganini ko'rsatadi. Bu esa ma'naviy qadriyatlarning uzatilish mexanizmlarida strukturaviy siljish yuz berayotganini anglatadi.

Natijalar va adabiyotlar qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, yoshlar orasida “gibrid ma'naviy identitet”ning shakllanishi globallashuvning muqarrar oqibatidir. Tadqiqot davomida aniqlangan 60–65 % lik “ko'p madaniyatli identifikatsiya” ko'rsatkichi shuni anglatadiki, yoshlar milliy qadriyatlarni to'liq rad etmaydi, balki ularni global qadriyatlar bilan moslashtirishga intiladi. Bu holat ayrim tadqiqotlarda “madaniy moslashuv” sifatida ijobiy baholansa-da, uzoq muddatli istiqbolda ma'naviy fragmentatsiya xavfini ham yuzaga chiqaradi.

Muhokama jarayonida muhim jihat sifatida ma'naviy immunitet omili ajralib chiqdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, media savodxonlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega yoshlar orasida axborot manipulyatsiyasiga berilish darajasi 2 baravar past bo'lgan. Bu esa ilgari surilgan nazariy qarashlarni tasdiqlaydi: globallashuv sharoitida ma'naviy barqarorlikni ta'minlash cheklash siyosati orqali emas, balki ongli axborot tanlovi orqali amalga oshiriladi.

Olingan natijalar asosida prognoz qilish mumkinki, agar global internet foydalanuvchilari soni hozirgi tendensiya bo'yicha ortishda davom etsa (xalqaro prognozlarga ko'ra, 2030-yilga borib dunyo aholisining 95 % ga yaqini internetga ulangan bo'ladi), yoshlar ma'naviyati tobora ko'proq transmilliy axborot maydoni orqali shakllanadi. Bu jarayonda milliy ma'naviy siyosat, ta'lim tizimi va madaniy institutlar moslashuvchan strategiyalar ishlab chiqmasa, qadriyatlar relativizmi va ma'naviy beqarorlik kuchayishi ehtimoli yuqori.

Shu bilan birga, muhokama natijalari optimistik ssenariyni ham ko'rsatadi. Agar ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy komponentlar raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilsa, yoshlar orasida milliy identitetni ongli ravishda qabul qilish darajasi 70–75 % gacha oshishi mumkin. Demak, globallashuv yoshlar ma'naviyati uchun faqat xavf omili emas, balki to'g'ri boshqarilgan taqdirda, ma'naviy yetuk va global fikrlaydigan avlodni shakllantirish imkoniyati hamdir.

Umuman olganda, muhokama shuni ko'rsatadiki, globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyati masalasi faqat madaniy yoki axloqiy muammo emas, balki strategik ijtimoiy rivojlanish omili sifatida qaralishi lozim. Tadqiqot natijalari ushbu yo'nalishda kompleks, ilmiy asoslangan va uzoq muddatli siyosiy hamda pedagogik qarorlar zarurligini tasdiqlaydi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyati murakkab, ko'p omilli va uzluksiz transformatsiya jarayonida ekanligini ilmiy asosda tasdiqladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, global axborot oqimlari, raqamli texnologiyalar va transmilliy madaniyat yoshlarning qadriyatlar tizimiga chuqur singib, an'anaviy ma'naviy me'yorlar bilan yangi, universal qadriyatlar o'rtasida murakkab o'zaro ta'sirni yuzaga keltirmoqda. Bu jarayon natijasida yoshlar ongida milliy va global elementlar uyg'unlashgan gibril ma'naviy model shakllanmoqda.

Empirik va statistik tahlillar yoshlarning 80–90 % ga yaqin qismi axborotni asosan raqamli muhit orqali qabul qilayotganini, bu esa ma'naviy sotsializatsiyaning klassik institutlari ta'sirini nisbatan cheklayotganini ko'rsatdi. Shu bilan birga, media savodxonlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega yoshlar orasida ma'naviy barqarorlik darajasi sezilarli darajada yuqori ekani aniqlandi. Bu holat globallashuvning salbiy oqibatlari muqarrar emasligini, balki ularni boshqarish va yo'naltirish mumkinligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot xulosalari shuni ko'rsatadiki, globallashuv yoshlar ma'naviyati uchun faqat xavf manbai emas, balki ijtimoiy, intellektual va madaniy rivojlanish imkoniyati hamdir. Agar milliy ta'lim tizimi, madaniyat va ma'naviy siyosat global axborot muhitiga moslashgan, ilmiy asoslangan strategiyalar asosida rivojlantirilsa, yoshlar orasida milliy identitetni ongli qabul qilish darajasi 70–75 % gacha oshishi mumkin. Aks holda esa qadriyatlar fragmentatsiyasi, axloqiy relativizm va ma'naviy beqarorlik xavfi kuchayadi.

Prognoz natijalariga ko'ra, 2030-yilga borib global internet muhitida faol ishtirok etuvchi yoshlar ulushi 95 % ga yaqinlashadi. Ushbu sharoitda ma'naviy immunitetni shakllantirish, axborot madaniyatini rivojlantirish va milliy qadriyatlarni zamonaviy shaklda talqin qilish strategik ahamiyat kasb etadi. Demak, globallashuv jarayonini inkor etish emas, balki uni ma'naviy rivojlanish bilan uyg'unlashtirish yoshlar tarbiyasida eng samarali yo'l hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyati masalasi jamiyatning barqaror rivojlanishi, madaniy uzluksizlik va ijtimoiy xavfsizlik bilan bevosita bog'liq strategik masala bo'lib, u kompleks, tizimli va uzoq muddatli ilmiy yondashuvni talab etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. The Influence Of Intercultural Communication On The Moral Consciousness Of Young People In The Era of Globalization – Yoshlar ongida madaniyatlararo muloqot va globalizatsiyaning ma'naviy ongga ta'siri haqida ilmiy maqola.
2. The Impact of Globalization on the National Education of Youth: Challenges and Opportunities – Globalizatsiyaning yoshlar milliy ta'limi, qadriyatlar va ma'naviyatga ta'siri bo'yicha tahliliy maqola.
3. GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA ZAMONAVIY YOSHLARNING MA'NAVIY QADRIYATLARI VA ULARNI MUSTAHKAMLASH OMILLARI – Raqamli madaniyat va ijtimoiy omillar ta'sirida yoshlar qadriyatlari o'zgarishi tahlili.
4. GLOBALLASHUV SHAROITIDA MA'NAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHISHNING AYRIM JIHATLARI – Global tahdidlar va ma'naviy immunitet haqida ilmiy maqola.
5. GLOBALLASHUV JARAYONINING MA'NAVIYAT RIVOJIGA TA'SIRI VA UNING OQIBATLARI – Globallashuv jarayonining milliy ma'naviyat rivojiga ta'siri hamda davlat siyosati bo'yicha tahlil.
6. CULTURAL GLOBALIZATION AND THE LOSS OF NATIONAL VALUES: THREATS TO YOUTH EDUCATION – Madaniy globallashuv va milliy qadriyatlarni yo'qotish xavfi haqida tahliliy maqola.
7. THE ROLE OF READING CULTURE IN THE FORMATION OF SPIRITUAL AND MORAL VALUES OF YOUTH – Yoshlar ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda o'qish madaniyatining o'rni haqida maqola.
8. The Influence of Eastern and Western Values on The Thinking of Modern Youth – Sharq va G'arb qadriyatlarining yoshlar dunyoqarashiga ta'siri tahlili.

9. Impact of Globalization on Youth Cultural Identity – Globalizatsiyaning yoshlarning madaniy identitetiga ta'siri bo'yicha empirik tadqiqot (150 respondent asosida).
10. The Change of Moral Values and Social Humanism in the Era of Globalization – Globalizatsiyaning axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy-insonparvarlikka ta'siri.
11. GLOBALLASHUV DAVRIDA KOSMOPOLITIZM OMILLARINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI – Kosmopolitizm va global axloqiy paradigmalarning yoshlar ma'naviy hayotiga ta'siri.
12. Globallashuv jarayonlari va uning zamonaviy sharoitlarda tarbiyaga ta'siri – Tarbiya va ma'naviyatning global ta'sir ostidagi muammolari.
13. Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari: GLOBALLASHUV DAVRIDA YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTINI TA'MINLASHNING IJTIMOIIY VA MA'RIFIY XUSUSIYATLARI – Globallashuv davrida yoshlar ma'naviyatini shakllantirish jihatlari.
14. Hofstede, G. Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. (Global qadriyat tadqiqotlari uchun klassik manba).
15. Kohlberg, L. Essays on Moral Development. (Axloqiy rivojlanish konsepsiyasi bo'yicha nazariy asos).